

The Effectiveness of Reggio Emilia's Educational Approach on Students' Creative Thinking and Entrepreneurship

Maliha Ghasemi*

Masoume Bagharpour**

Abstract

The aim of the current research was the effect of education with the Reggio Emilia approach on the creative thinking and entrepreneurship of primary school students in Gorgan city. The research is applied in terms of purpose and quasi-experimental in terms of method with control and experimental groups. The statistical population of the research is made up of female students of the first elementary school in the academic year of 2023. The statistical population of 30 students was selected by the available sampling method and randomly divided into two groups: 15 in the experimental group and 15 in the control group. Data collection tools include the standard questionnaires of the entrepreneurial spirit of Behramzadeh et al. (2009) and the standard questionnaire of Torrance (1996). The intervention tool also included training with the Reggio Emilia approach in 10 sessions of 60 minutes. Data analysis was done through multivariate analysis of covariance (MANCO) using SPSS software. The findings showed that using the Reggio Emilia approach had a significant impact on the creative thinking and entrepreneurship of the first grade students of Gorgan city Primary School.

Keywords: Reggio Emilia approach, creative thinking, entrepreneurship, education and students.

* M. A in Educational research, Department of Educational Sciences, Bandargaz Branch, Islamic Azad University, Bandargaz, Iran, sal45ei@gmail.com

** Associate Professor of Philosophy of Education, Department of Educational Sciences, Bandargaz Branch, Islamic Azad University, Bandargaz, Iran (Corresponding Author), Ma.Bagherpur@iau.ac.ir

Date received: 21/11/2024, Date of acceptance: 08/03/2025

Introduction

Millions of students study in schools every year and almost every student spends about 6 hours of his life during the day with teachers, classmates and officials. In fact, every society that plans to develop must invest in these future builders of the society, and this important task is the responsibility of the country's education system and schools. Because with proper and efficient training regarding their motivations, an important role in preventing some disorders and creating a healthy environment is removed. On the other hand, effective approaches in education play a vital role. One of these approaches is Reggio Emilia. It is an educational method that is completely child-centered and all child educational programs in this system are formed according to children's reaction and interest in a subject and over time. In this educational system, the child is seen as an independent and capable person who can make decisions for his own learning area. For this reason, the educational environment of Reggio Emilia is designed in such a way that the child can do things on his own.

Materials & Methods

The research method is quasi-experimental with a pre-test-post-test design with control and experimental groups. The statistical population of the research includes female students of the first grade of primary school in the academic year of 1401. From the statistical population, 30 students were first randomly selected using the available sampling method in two groups: 15 students in the experimental group and 15 students in the control group. After taking the pre-test from both groups, the experimental group was trained for 10 sessions of 60 minutes, and no training was provided to the control group. After finishing the work, a post-test was taken from both groups. The data collection tools include the standard questionnaires of Behramzadeh et al.'s entrepreneurial spirit (2009) and the Torrance standard questionnaire (1996). Multivariate analysis of covariance (MANCO) with spss program was used to analyze the research data. The criteria for entering the research include gender, educational level, ability to communicate, the ability to read and write and understand concepts, and the criteria for exit include; The inability to read and write was the inability to understand the concepts and the educational foundation. In order to carry out this research, the researcher, after receiving permission from the General Department of Education of Golestan province and coordinating with the school and the relevant teacher, before distributing the questionnaires, the necessary explanations were first given to familiarize with the type of questions, and from the knowledge Students were

asked to answer the questions carefully. After randomly identifying the experimental and control groups and conducting a pre-test on them and receiving consent from 15 people in the experimental group, the Reggio Emilia training program was conducted as an experimental factor or independent variable for 10 sessions of 60 minutes. There is no pre-planned curriculum in the approach of Rajaviamilia. In the emerging curriculum, all work begins with the teacher's careful observations and listening to the children. Individual and group issues and concerns of children are considered important. The teacher's observation of children's interests and motivations and thinking together with other teachers helps to expand topics and interests and slowly turn into an individual or group project. In the meantime, students conduct research, make hypotheses and test their hypotheses and present their results and findings in different languages and in different formats. The curriculum is not only driven by the students' wishes and the teachers' designs, but also by the interaction between teachers, children, parents and society.

Discussion & Result

The results showed that, with the pre-test control, there is a significant difference in the mean of creative thinking and entrepreneurship in the students of the experimental group in the post-test stage, at the error level of 0.05. In another part of the results and in the examination of entrepreneurship components including knowledge, attitude and skill, the results showed that the Reggio Emilia approach has an effect on the entrepreneurship components of students. Therefore, considering that children who learn in line with such approaches because they fill their free time with artistic works and making crafts, they have creative thinking and entrepreneurs and producers of new ideas. Because these children are exposed to effective activities during the curriculum with the educational approach of Reggio Emilia. Education of Reggio Emilia's approach on children's knowledge, which lays the groundwork for getting to know different occupations, knowledge of rules and regulations, customs, etc., which is accompanied by discussions and scientific trips, storytelling, performances, and games, and on the attitude of knowledge Students and creating a creative attitude, an attitude of knowing and being able to do, which is associated with games and storytelling and showing, observing and modeling, and acquiring communication skills with peers, cooperation skills and accepting responsibility, which is done by using the game method and Observation, children learning from each other and practical methods based on gaining experience from real life situations have been very effective.

Conclusion

Education of Reggio Emilia's approach has an effect on creative thinking and entrepreneurship in general and separately on the components in primary school students.

Bibliography

- Abedi, Jamal. (1372). Creativity and new ways of measuring it. *Psychological Research Journal*, 3, 54-46.[in Persian].
- Ahmadi-Dastjardi, Mahnaz; Abedi Jebeli, Maryam; Pirzad, Hassan .(2018). Investigating the position of entrepreneurship in four approaches to preschool and elementary school education, Montessori, High Scope, Reggio Emilia, Ontario. *The second national conference of entrepreneurial schools*. [in Persian].
- Ahmadzadeh Ravangi, Asia; Mahmoudzadeh, Soghari; Jafari, Afsana (1400). Investigating the effect of creativity and thrill seeking on students' entrepreneurship, *Ormazd Research Journal*, 57.[in Persian].
- Alene .Heidi, H. (2021). Parental Choice and Perceived Benefits of Reggio Emilia Inspired Programs. *Early Child Development and Care*, 191(1):123- 135.
- Amirnjad, Zahra. (1400). Acquaintance with the position of entrepreneurship with emphasis on the approach of Reggio Emilia in the preschool period. *The second national school conference*. [in Persian].
- Azizpour, Leila. (2019). *Meaningful learning and freedom of learning in gifted and normal students*. Ardabil: Cheshme Noor Publications.[in Persian].
- Babli Bahmai, Azizullah et al. (2017). A comparative study of the pre-primary school curriculum of selected countries in order to provide ways to promote and improve the pre-primary school curriculum of the Islamic Republic of Iran. *The first national conference of new findings in the field of teaching and learning*. [in Persian].
- Baghershahi, Soraya. (1400). Presenting the model of the preschool observational curriculum with the Regiofamiliar approach. *Journal of a new approach in educational sciences*, 3(4), 101-115.[in Persian].
- Bahramzadeh, Mohammad Mahdi, Bawarsad, Belqis, and Jafarpour, Mahmoud. (1389). Evaluating the role of organizational climate in the entrepreneurial spirit of high school students in Ahvaz. *Educational Sciences (Journal of Educational Sciences and Psychology)*, 6, 1 (series 89), 151-180. [in Persian].
- Coşkun, H. & Durakoğlu, A. (2015). A Project-Based Approach in Child Education: Reggio Emilia. *International Journal of Humanities and Education*, 1(2): 141-153.

235 Abstract

- Dashti, Idris; Salehi, Kivan Vale Karmi, Azadeh. (2015). Quality of life at school and its role in predicting students' emotional intelligence, *Educational Leadership and Management Quarterly*, (2) 10. 51-65. [in Persian].
- Gencera, A. A., & Gonen, M. (2015). Examination of The Effects of Reggio Emilia Based Projects on Preschool Children's Creative Thinking Skills. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 186: 456 – 460.
- Khosravi, Nahid. (1400). *Creative Thinking*. Tehran: Noor Gati Publications.[in Persian].
- Mami, Shahram; Amirian, Kamran (2015). The effect of creative show on social adaptation, moral judgment and creativity of students. *Training and evaluation*. (36)9, 92-75. [in Persian].
- Mouszadeh, Zahra. (2017). New educational approaches in the growth and education of children in the preschool period. *The first international congress and the fifth national congress on education and health of preschool children*. [in Persian].
- Nair, Narjes; Afemi, Reza. (2013). The role of qualitative aspects of environmental elements on the development of children's creative thinking from the point of view of kindergarten teachers. *Science of educational innovations*. (50) 13, 99-83. [in Persian].
- Qasim Tabar, Sidamir. (1401). Reggio Emilia, a post-modern approach to early childhood education. *Philosophical researches*. 39(39) 16, 58-40.[in Persian].
- Rasouli, Masoumeh; Shadmehri, Nilofar and Enguti, Zainab. (1402). Studying the effectiveness of Lego computer game on the creative thinking of preschool boys and girls. *Thinking and Child Quarterly*, 14, 1(27); 131-148.[in Persian].
- Sabbaghi, Fatemeh and Soleimani-Rozbahani, Yaser. (1401). A reflection on the studies related to the educational approach of Reggio Emilia. *The 5th National Conference of Iran's New Psychology and Counseling Technologies in Education*. [in Persian].
- Santin, F. S., & Torruella, M. F. (2017). Reggio Emilia: An Essential Tool to Develop Critical Thinking in Early Childhood. *Journal of New Approaches in Educational Research*, 6(1):50–56.
- Sattari, Ali. (1400). *Teaching thinking to children and teenagers*. Tehran: Organization for Studying and Compiling Humanities Books of Universities (Samt).[in Persian].
- Soltani Azghan, Mohammad; Obalasi, Anahita. (1400). The effect of Reggio Emilia teaching on the creativity of Tabriz preschool children. *The second international conference on behavioral sciences and social studies*. [in Persian].
- Todd, C. L., Ravi, K., & McCray, K. (2019). Cultivating critical thinking skills in online course environments: Instructional techniques and strategies. *International Journal of Online Pedagogy and Course Design*, 9(1), 19-37.
- Torrance, E. p. (1996). *Normstechnical manual Torrance test of creative thinking*. Minisota un press .
- Zhang, L. F. (2013). Conceptions of creativity among Hong Kong university students. *Educational Psychology*, 33(5), 521-539.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

اثربخشی رویکرد آموزشی رجیو امیلیا بر تفکر خلاق و کارآفرینی دانش آموزان دختر اول دبستان

ملیحه قاسمی*

معصومه باقرپور**

چکیده

هدف پژوهش حاضر، تأثیر آموزش با رویکرد رجیو امیلیا بر تفکر خلاق و کارآفرینی دانش آموزان اول دبستان شهر گرگان می باشد. تحقیق از لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ روش از نوع شبه آزمایشی با گروه گواه و آزمایش است. جامعه آماری پژوهش را دانش آموزان دختر اول دبستان در سال تحصیلی ۱۴۰۱ تشکیل می دهند. جامعه آماری ۳۰ نفر از دانش آموزان با روش نمونه گیری در دسترس انتخاب و به صورت تصادفی در دو گروه ۱۵ نفر گروه آزمایش و ۱۵ نفر گروه کنترل قرار داده شدند. ابزار گردآوری داده ها شامل پرسشنامه های استاندارد روحیه کارآفرینی بهرامزاده و همکاران (۱۳۸۹) و پرسشنامه استاندارد تورنس (۱۹۹۶) می باشد. ابزار مداخله نیز شامل آموزش با رویکرد رجیو امیلیا در ۱۰ جلسه ۶۰ دقیقه ای بود. تجزیه و تحلیل داده ها از طریق آزمون تحلیل کواریانس چندمتغیره (مانکو) با استفاده از نرم افزار SPSS صورت گرفت. یافته ها نشان داد: آموزش رویکرد رجیو امیلیا بر تفکر خلاق و کارآفرینی دانش آموزان پایه اول دبستان شهر گرگان تأثیر مثبت و معناداری دارد.

کلیدواژه ها: رویکرد رجیو امیلیا، تفکر خلاق، کارآفرینی، آموزش و دانش آموزان.

* کارشناس ارشد تحقیقات آموزشی، گروه علوم تربیتی، واحد بندرگز، دانشگاه آزاد اسلامی، بندرگز، ایران، ایران،
sal45ei@gmail.com

** دانشیار فلسفه تعلیم و تربیت، گروه علوم تربیتی، واحد بندرگز، دانشگاه آزاد اسلامی، بندرگز، ایران (نویسنده

مسئول)، Ma.Bagherpur@iau.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۹/۰۱، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۱۸

۱. مقدمه

سالانه میلیون‌ها دانش‌آموز در مدارس مشغول به تحصیل می‌باشند و تقریباً هر دانش‌آموز حدود ۶ ساعت از عمر خود را در طول روز با معلمان، همکلاسی‌ها و مسئولان می‌گذراند. در واقع هر جامعه‌ای که قصد دارد توسعه یابد، باید بر روی این آینده‌سازان جامعه، سرمایه‌گذاری نماید و این وظیفه مهم بر عهده نظام آموزشی کشور و مدرسه است. زیرا با آموزش صحیح و کارآمد در خصوص انگیزه‌های آنان نقش مهمی در پیشگیری از برخی اختلالات و ایجاد محیط سالم برداشته می‌شود (عزیزپور، ۱۳۹۹). این در حالی است که کارشناسان با درک اهمیت و ضرورت پرورش انسان در دوران کودکی، به دسته‌بندی و طراحی فضاهایی پرداخته‌اند که هوش و خلاقیت را رشد می‌دهند، بنابراین آموزش صحیح، برنامه‌های فعال‌سازی فکر و اندیشه‌ی خلاق و تدارک موقعیت‌ها و نیز شرایط و امکانات خلاقانه در یک محیط آموزشی مناسب می‌تواند باعث افزایش روند تحولی خلاقیت کودک گردد (نیرو افهمی، ۱۳۹۳). ورود به دبستان یکی از مراحل حساس رشد و سازگاری کودک را تشکیل می‌دهد. در این مرحله کودک بایستی علاوه بر شروع رسمی آموزش خواندن و نوشتن و ریاضی، روابط اجتماعی و مهارت‌های زندگی را با گروه هم سن را بیاموزد و این موضوع در زندگی آینده او تأثیر دارد (مامی و امیریان، ۱۳۹۵). دانش‌آموزان بخشی از زندگی خود را در مدرسه سپری می‌کنند و همین مسئله موجب می‌شود که محیط آموزشی و در واقع مدرسه و بافت اجتماعی آن تأثیر غیرقابل انکاری به شکل‌دهی رفتار و تصمیمات آنها داشته باشد (دشتی و همکاران، ۱۳۹۵). حضور کودکان در کنار هم سن و سال‌های خود باعث می‌شود مهارت‌های مورد نیاز برای شناخت واقعی خود و جهان پیرامون و برقراری روابط اجتماعی با دیگران را بدست آورند. از سوی دیگر ظهور و پیشرفت رویکردهای آموزش خلاق و نو در جهان امروز، چنان است که هر جامعه‌ای نیاز دارد با این رویکردها آشنا شود و به اندازه توان خود متناسب با فرهنگ و ویژگی‌های جامعه و یادگیرندگان از آن بهره برد (موسی زاده، ۱۳۹۷).

از سوی دیگر، موثرترین رویکرد برای افزایش خلاقیت، به‌عنوان یکی از توانایی‌های اساسی انسان، توسعه مهارت‌های تفکر خلاق است که از اواسط قرن بیستم هدف آموزشی مطلوب بوده است (رسولی، شادمهری و انگوتی، ۱۴۰۲). داشتن سبک فکری خلاقانه نیاز به آماده سازی و پرورش دارد (Zhang, 2013). تفکر خلاق بدان معنی است که در ذهن ایده‌های جدیدی را پیروانیم و ایده‌های بکر خود را به مرحله ظهور برسانیم (خسروی، ۱۴۰۰: ۱۴). تفکر خلاق با حقیقت سروکار دارد، اما هدف آن کشف حقیقت نیست بلکه هدف، نشان دادن حقیقت با

جلوه‌های متفاوت است و به عبارتی نوعی توانایی، تجاربی تازه، محصولی ارزشمند و رضایت بخش، کاری مبتکرانه جدید، متفاوت در ساحت اندیشه، پدیده‌های اکتشافی، توانا در حل مسئله و حاوی راه حل جدید می‌باشد (ستاری، ۱۴۰۰: ۵۸). همچنین کارآفرینی خلق و ایجاد بینشی ارزشمند از هیچ می‌باشد و فرایند ایجاد و دست یابی به فرصت‌ها و دنبال کردن آنها بدون توجه به منابعی می‌باشد که در حال حاضر وجود دارد. بنابراین کارآفرینی خلق و توزیع ارزش و منافع بین افراد، گروه‌ها، سازمان‌ها و جامعه را در بر می‌گیرد فرد کارآفرین دارای قدرت درک بالا و توانایی یافتن فرصت‌ها است که می‌تواند از طریق پرورش اندیشه یا ایده خود به محصول یا خدمتی جدید به ارزش آفرینی از هیچ اقدام نماید. در واقع پرورش افراد برخوردار از شاخصه‌ها و ویژگی‌های کارآفرینانه، هیچ‌گاه در خلاء اتفاق نمی‌افتد. بلکه این مهم نیازمند یک جریان آموزشی هدفمند و قبول مسئولیت توسط نظام آموزشی و نهادهای وابسته به آن در سطوح و مقاطع تحصیلی مختلف می‌باشد (احمدزاده راونگی و همکاران، ۱۴۰۰).

باتوجه به آن چه گفته شد، یکی از رویکردهای مورد استفاده برای اوایل دوران کودکی رویکرد، رجیو امیلیا (Reggio Emilia Approach) است که نام خود را از اسم شهری که در آن تکوین یافته، یعنی شهر رجیو امیلیا در ایتالیا دریافت کرده است. مدرسه رجیو امیلیا بوسیله لوریس مالاگاتسی (Loris Malagasy) برای حمایت از کودکان کم سن و خانواده‌های آنها در طول دوران بازسازی پس از جنگ جهانی دوم در ایتالیا افتتاح شد. مدرسه او به سرعت مورد توجه متصدیان تعلیم و تربیت آمریکا قرار گرفت و مدارس رجیو امیلیا در ایالات متحده نیز بوجود آمد (سلطانی و همکاران، ۱۴۰۰). رویکرد رجیو امیلیا یک متد آموزشی کاملاً کودک محور است و تمامی برنامه‌هایی آموزشی کودک در این سیستم با توجه به واکنش و علاقه کودکان در مورد یک موضوع و به مرور زمان شکل می‌گیرد. در این سیستم آموزشی کودک به عنوان یک فرد مستقل و توانمند دیده می‌شود که می‌تواند برای حیطه‌ی یادگیری خود تصمیم‌گیری کند به همین دلیل هم محیط‌های آموزشی رجیو امیلیا به گونه‌ای طراحی شده است که کودک بتواند به تنهایی به انجام کارها بپردازد، برای مثال ارتفاع کتابخانه‌ها به گونه‌ای است که کودک به تنهایی قادر به برداشتن کتاب مورد علاقه خود باشد (باقرشاهی، ۱۴۰۰). در رویکرد رجیو امیلیا، برنامه درسی از پیش طراحی شده‌ای وجود ندارد. در برنامه درسی همه‌ی کارها از مشاهدات و گوش دادن‌های دقیق معلم به کودکان آغاز می‌گردد. مسائل و دغدغه‌های فردی و گروهی کودکان مهم انگاشته می‌شود. مشاهده‌ی معلم از علایق و انگیزه‌های

کودکان و هم فکری با سایر معلم ها کمک می کند تا موضوعات و علایق گسترش یابند و آرام آرام تبدیل به یک پروژه فردی یا گروهی شود. در این میان، کودکان به تحقیق می پردازند، فرضیه می سازند و فرضیات خود را مورد آزمایش قرار می دهند و نتایج و یافته های خود را با زبان های مختلف و در قالب های گوناگون ارائه می دهند (سلطانی و همکاران، ۱۴۰۰). از نظر رژیو امیلیا برنامه درسی از پیش تعیین شده ای وجود ندارد و این بدان معناست که معلم و سیستم آموزشی به تأثیرگذاری کودکان بر آنچه قرار است یاد بگیرند معتقدند. Santin Vatorwala (2017)؛ Coşkun & Durakoğlu (2015)؛ Gencera, & Gonen (2015) نتایج پژوهش های صورت گرفته نشان می دهد که پروژه های درسی الهام گرفته از رویکرد رژیو امیلیا در مهارت های تفکر خلاق، تفکر انتقادی و افزایش اعتماد به نفس کودکان تأثیر دارد.

در این ارتباط نتایج تحقیقات مختلف از جمله صباغی و روزبهانی (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان تاملی بر مطالعات مرتبط با رویکرد آموزشی رژیو امیلیا، نشان دادند که رویکرد آموزشی رژیو امیلیا، رویکردی کودک محور است که برنامه درسی آن دارای مواد مشخص و از پیش تعیین شده ای نیست و رویکرد پروژه ای از ویژگی های اساسی این برنامه درسی است این رویکرد آموزشی از روش اکتشافی استفاده می کند و بر ارتباط، تعامل، اکتشاف و حل مسئله تاکید دارد. قاسم تبار (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان رژیو امیلیا، رویکردی پست مدرن به تعلیم و تربیت اوان کودکی، نشان داد که تقلید یا کپی کردن رویکرد آموزشی رژیو امیلیا نه ممکن است و نه مطلوب با این حال، شناخت و تحلیل ویژگی ها و ارزش های حاکم بر این رویکرد می تواند درس های ارزشمندی برای بازسازی و اصلاح تعلیم و تربیت اوان کودکی کشورمان به همراه داشته باشد. سلطانی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی به بررسی و مقایسه اثربخشی روش های آموزشی رژیو امیلیا و های اسکوپ بر مهارت های اجتماعی و خلاقیت نوآموزان پیش دبستان شهر تبریز پرداختند. نتایج نشان داد که روش های آموزشی رژیو امیلیا و های اسکوپ بر خلاقیت و مهارت های اجتماعی نوآموزان موثرند و نتایج تعقیبی نیز نشان داد اثرگذارترین روش آموزشی بر خلاقیت نوآموزان، مربوط به رویکرد آموزشی رژیو امیلیا است، همچنین در افزایش مهارت های اجتماعی روش های اسکوپ تأثیر بیشتری دارد. باقرشاهی (۱۴۰۰) در پژوهشی به بررسی ارائه الگوی برنامه درسی رویدنی پیش دبستانی با رویکرد رژیو امیلیا پرداخته است یافته ها نشان داد که به نظر می رسد الگوی برنامه درسی رویدنی درسی با رویکرد رژیو امیلیا الگویی خلاق و بدیع برای دوره پیش دبستان است که منجر به رشد خلاقیت در کودکان می شود و از طرفی با انعطاف پذیری که در ماهیت خود دارد زمینه

جذب کودکان را فراهم می کند. احمدزاده راونگی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی به بررسی تأثیر خلاقیت و هیجان خواهی بر کارآفرینی دانش آموزان پرداختند. یافته ها نشان داد باید کارآفرینی را به دانش آموزان آموزش داد به طوری که خصوصیات کارآفرینان برتر را نشان دهند. امیرنژاد (۱۴۰۰) در پژوهشی به بررسی آشنایی با جایگاه کارآفرینی با تاکید بر رویکرد رگیو امیلیا در دوره پیش دبستانی پرداخته است یافته ها نشان داد که برای آموزش کارآفرینی به کودکان در دوره پیش دبستانی بهتر است از روش های خلاق و پویا و کودک محور همانند رویکرد رگیو امیلیا که برگرفته از واقعیت های خود کودک است استفاده شود. احمدی دستجردی و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی به بررسی جایگاه کارآفرینی در رویکردهای جهانی آموزش پیش دبستانی پرداختند یافته ها نشان داد در این رویکرد ها و الگوها، با برنامه ریزی دقیق برنامه درسی، فراهم سازی امکانات آموزشی، قابلیت آموزش کارآفرینانه را دارند. بابلی بهمنی و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان مطالعه تطبیقی برنامه درسی پیش از دبستان کشورهای منتخب به منظور ارائه راهکارهای ارتقاء و بهبود برنامه درسی پیش از دبستان جمهوری اسلامی ایران پرداختند نتایج حاکی از آن است که یکی از مهم ترین اهداف آموزش پیش از دبستان در کشورهای منتخب، رشد و پرورش مهارت های اکتشافی، رشد استدلال و استقلال فردی می باشد و کسب مهارت های سواد آموزی و آمادگی برای دبستان در مرحله دوم اهداف می باشد ولی در ایران اصلی ترین هدف افزایش دانش کودکان است و رشد تفکر خلاق و مهارت های اکتشافی و رشد عاطفی و اجتماعی در حاشیه قرار دارند. در بین تحقیقات خارجی نیز می توان مواردی را ذکر نمود از جمله Heidi Allen (2021) تحقیقی با عنوان بررسی تجربیات والدین در هنگام انتخاب برنامه آموزشی اولیه کودکی جهت تسهیل یادگیری مطلوب فرزندان آن ها و بررسی مزایای استنباط شده والدین پس از گذراندن دوره انجام دادند نتایج نشان داد والدین از انتخاب آموزش به روش رگیو امیلیا برای فرزندان خود رضایت کلی داشتند. Todd, Ravi, McCray (2019) در پژوهشی به این نتیجه دست یافتند که تفکر خلاق، به نحوی نظام مند است که می تواند در ارتقای و بهبود تفکر سهم داشته باشد زیرا که تفکر خلاق هنر تحلیل و ارزیابی فکر است.

لذا رشد دادن تفکر خلاق در کودکان به صورت همه جانبه در سنین کودکی نیازمند آموزش از طریق تمرین های خلاقه و قرار دادن کودک در محیطی است که به باروری این ذهنیت در وی کمک نماید (افهمی، ۱۳۹۳). بنابراین با توجه به موارد اشاره شده در بالا و وجود مطالعات اندک در خصوص رویکرد آموزشی رگیو امیلیا در دوره ابتدایی، لذا پژوهش حاضر

در پی پاسخگویی به این سوال است که آیا آموزش رویکرد رجیو امیلیا بر تفکر خلاق و کارآفرینی در دانش آموزان دوره ابتدایی تأثیر دارد؟

۲. روش

روش پژوهش از نوع شبه آزمایشی با طرح پیش آزمون - پس آزمون با گروه کنترل و آزمایش می‌باشد. جامعه آماری پژوهش شامل دانش‌آموزان دختر پایه اول دبستانی در سال تحصیلی ۱۴۰۱ می‌باشند. از جامعه آماری ۳۰ نفر از دانش‌آموزان ابتدا با روش نمونه‌گیری در دسترس و به صورت تصادفی در دو گروه ۱۵ نفر گروه آزمایش و ۱۵ نفر گروه کنترل جایگزین شدند. پس از اخذ پیش‌آزمون از هر دو گروه، گروه آزمایش به مدت ۱۰ جلسه ۶۰ دقیقه تحت آموزش قرار گرفته و برای گروه کنترل، آموزشی ارائه نشد. پس از اتمام کار، از هر دو گروه، پس آزمون گرفته شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش از تحلیل کواریانس چند متغیری (مانکو) با برنامه spss استفاده شد. ملاکهای ورود به تحقیق شامل جنسیت، پایه تحصیلی، توانایی برقراری ارتباط، توانایی خواندن و نوشتن و درک مفاهیم، و ملاک‌های خروج شامل؛ ناتوانی در خواندن و نوشتن، عدم توانایی درک مفاهیم و پایه تحصیلی بود. جهت انجام این پژوهش محقق پس از دریافت مجوز از اداره کل آموزش و پرورش استان گلستان و هماهنگی با مدرسه و معلم مربوطه، قبل از توزیع پرسشنامه‌ها، ابتدا توضیحات لازم جهت آشنایی با نوع سوالات، به صورت یکسان داده شد و از دانش‌آموزان خواسته شد تا با دقت به سوالات پاسخ دهند. پس از مشخص شدن گروه‌های آزمایش و کنترل به صورت تصادفی و اجرای پیش‌آزمون روی آنها و دریافت رضایت نامه از ۱۵ نفر گروه آزمایش، برنامه آموزش رجیو امیلیا به عنوان عامل آزمایشی یا متغیر مستقل به مدت ۱۰ جلسه ۶۰ دقیقه‌ای انجام شد.

۳. ابزارهای پژوهش

۳.۱ پرسشنامه روحیه کارآفرینی: پرسشنامه روحیه کارآفرینی بهرام‌زاده و همکاران ۱۳۸۹، با هدف اندازه‌گیری میزان روحیه کارآفرینی در دانش‌آموزان تهیه و تدوین شده است، که ۴۱ پرسش بسته پاسخ و ۴ پرسش باز پاسخ دارد. تحلیل بر اساس میزان نمره پرسشنامه می‌باشد. بهرام‌زاده و همکاران (۱۳۸۹) پرسشنامه را هنجاریابی کرده که پایایی آن از طریق ضریب آلفای

اثربخشی رویکرد آموزشی رژیو امیلیا بر ... (ملیحه قاسمی و معصومه باقرپور) ۲۴۳

کرونباخ ۸۵ درصد گزارش شده و روایی آن نیز از طریق روایی صوری مورد تایید متخصصین و اساتید مربوطه قرار گرفته است.

۲.۳ پرسشنامه تورنس ۱۹۹۶: این پرسشنامه توسط (Torrance, 1996) و با هدف سنجش خلاقیت طراحی شده است و مشتمل بر ۶۰ سوال می باشد؛ ۱۶ سوال در بخش سیالی، ۱۱ سوال در بخش بسط، ۲۲ سوال در بخش ابتکار و ۱۱ سوال نیز در بخش انعطاف پذیری قرار دارد. پرسشنامه در داخل ایران توسط عابدی (۱۳۷۲) مورد هنجاریابی قرار گرفته است. لذا پایایی آن با استفاده از آلفای کرونباخ در خرده آزمون های سیالی، بسط، ابتکار و انعطاف پذیری به ترتیب ۶۸٪، ۴۸٪، ۶۷٪، ۵۵٪ بدست آمده است. همچنین برای بررسی روایی از آزمون تفکر خلاق فیلیپ کارتر (Philip Carter) به عنوان شاخص روایی همزمان و روایی صوری استفاده شده است که نتایج حاکی از مناسب بودن پرسشنامه دارد.

۳.۳ بسته آموزش رویکرد رژیو امیلیا: در رویکرد رژیو امیلیا، برنامه درسی از پیش طراحی شده ای وجود ندارد. در برنامه درسی برآمدنی همه کارها از مشاهدات و گوش دادن های دقیق معلم به کودکان آغاز می گردد. مسایل و دغدغه های فردی و گروهی کودکان مهم انگاشته می شود. مشاهده ی معلم از علایق و انگیزه های کودکان و هم فکری با سایر معلم ها کمک می کند تا موضوعات و علایق گسترش یابند و آرام آرام تبدیل به یک پروژه فردی یا گروهی شود. در این میان، دانش آموزان به تحقیق می پردازند، فرضیه می سازند و فرضیات خود را مورد آزمایش قرار می دهند و نتایج و یافته های خود را با زبان های مختلف و در قالب های گوناگون ارائه می دهند. برنامه درسی را نه فقط خواسته ی دانش آموزان و نه طراحی های معلمان، بلکه تعامل بین معلمان، کودکان، اولیا و جامعه پیش می برد. با توجه به آنچه گفته شد خلاصه ای از فعالیت هایی که آموزش انجام گرفته به شرح زیر و نیز در قالب جدول ۱ می باشد.

۴.۳ روش اجرا: انتخاب عنوان پروژه براساس علاقه و پیشنهاد کودکان، تهیه و ترسیم شبکه موضوعی با توجه به میدان عمل و وسعت یادگیریهای احتمالی، مشخص کردن ابزار مورد نیاز و محلهای بازدید یا گردش علمی بدون اعمال محدودیت در زمان انجام پروژه. تحقیق و جست جو: به منظور یافتن پاسخ پرسشها، جمع آوری اطلاعات و دسته بندی آنها، رجوع به منابع مختلف و بازسازی آنچه کودکان مشاهده و درک کرده اند، در قالب بازیهای وانمودی، ساخت مدلها و.... مستندسازی و ارائه گزارشها: به نمایش گذاشتن مستندات و آنچه کودکان به صد زبان ارائه داده اند. بازی دویدن، بازی سایه ها، پروژه حجم سازی (دستمال

کاغذی، مقوا و...)، پروژه ارتباط با ماده (خاک، آب، هوا، رنگ و...). پروژه پرتوهای نور، نقاشی با استفاده از مواد طبیعی (ساخت رنگ از راه تغییر مواد جمع آوری شده باشکستن، پودر کردن، الک کردن، کوبیدن، ساییدن و...)، تولید صدا با استفاده از مواد طبیعی، پروژه حشرات. پروژه نور و سایه، پروژه گیاهان، پروژه سنگها، پروژه بازیافت.

جدول ۱. پرتکل مورد استفاده در این پژوهش

جلسات	عنوان جلسات	محتوای جلسات
جلسه ۱	آشنایی اعضای گروه بایکدیگر، اهداف جلسات، تعریف و مفهوم رویکرد رجویو امیلیا، تفکر خلاق و کار آفرینی	تعاریف رویکرد رجویو امیلیا، تفکر خلاق و کار آفرینی، آگاهی نسبت به رویکرد رجویو امیلیا، تفکر خلاق و کار آفرینی و آشنایی با مفهوم آن.
جلسه ۲	رویکرد رجویو امیلیا، تفکر خلاق و کار آفرینی و ماهیت آن	بینش‌ها، گرایش‌ها و کنش‌های رویکرد رجویو امیلیا، تفکر خلاق و کار آفرینی
جلسه ۳	اهداف، کارکرد، نگرش‌ها و کاربرد های رویکرد رجویو امیلیا، تفکر خلاق و کار آفرینی	تکالیف رویکرد رجویو امیلیا، تفکر خلاق و کار آفرینی ارزش‌ها و نگرش‌ها
جلسه ۲	آثار تربیتی در رویکرد رجویو امیلیا، تفکر خلاق و کار آفرینی	آموزش‌های رویکرد رجویو امیلیا، تفکر خلاق و کار آفرینی مشکلات و مسائل آن
جلسه ۲	جمع‌بندی مطالب ارائه شده در طول دوره	جمع‌بندی مطالب ارائه شده در طول دوره با تاکید بر نکات اساسی رویکرد رجویو امیلیا، تفکر خلاق و کار آفرینی برای دانش‌آموزان.

۴. یافته‌های پژوهش

در این پژوهش ابتدا توصیف متغیرها به تفکیک، سپس نرمال بودن داده‌ها، مفروضه برابری واریانس و در نهایت تحلیل کواریانس چندمتغیری استفاده شده است که نتایج در ادامه آمده است.

جدول ۲. شاخص‌های توصیفی متغیر تفکر خلاق در قبل و بعد از آموزش رویکرد رجویو امیلیا

متغیر	گروه	مرحله	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد
سیالی	آزمایش	پیش آزمون	۱۵	۲۷/۳۳	۱/۰۴
		پس آزمون	۱۵	۳۱/۰۶	۸۸/۳۷
	کنترل	پیش آزمون	۱۵	۲۷/۴۰	۰/۸۲

اثربخشی رویکرد آموزشی رجبو امیلیا بر ... (ملیحه قاسمی و معصومه باقرپور) ۲۴۵

متغیر	گروه	مرحله	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد
ابتکار	آزمایش	پس آزمون	۱۵	۲۷/۵۳	۰/۹۱
		پیش آزمون	۱۵	۳۲/۱۳	۰/۸۳
		پس آزمون	۱۵	۳۶/۷۳	۰/۹۶
	کنترل	پیش آزمون	۱۵	۳۲/۶۰	۰/۵۰
		پس آزمون	۱۵	۳۲/۴۰	۱/۰۵
		پیش آزمون	۱۵	۴۹/۴۰	۰/۶۳
انعطاف	آزمایش	پس آزمون	۱۵	۵۴/۴۰	۰/۹۱
		پیش آزمون	۱۵	۴۹/۸۰	۰/۶۷
		پس آزمون	۱۵	۴۹/۹۳	۰/۸۸
	کنترل	پیش آزمون	۱۵	۲۶/۵۳	۰/۵۱
		پس آزمون	۱۵	۳۱/۴۶	۱/۷۲
		پیش آزمون	۱۵	۲۶/۲۷	۰/۷۰
تفکر خلاق	آزمایش	پس آزمون	۱۵	۱۳۵/۴۰	۱/۵۹
		پیش آزمون	۱۵	۱۵۳/۶۷	۲/۳۱
		پس آزمون	۱۵	۱۳۶/۳۳	۱/۲۳
	کنترل	پس آزمون	۱۵	۱۳۶/۱۳	۰/۹۱
		پیش آزمون	۱۵	۲۶/۲۰	۱/۰۱
		پیش آزمون	۱۵	۲۶/۲۷	۰/۷۰

همان طور که جدول ۲ نشان می‌دهد، میانگین و انحراف معیار تفکر خلاق در گروه آزمایش در قبل از آموزش برابر $135/40 \pm 1/59$ بعد از آموزش $153/67 \pm 2/31$ می‌باشد که بیانگر تأثیر آموزش رویکرد رجبو امیلیا بر تفکر خلاق دانش‌آموزان است.

جدول ۳. شاخص‌های توصیفی متغیر کارآفرینی و مولفه‌های آن در قبل و بعد از آموزش رویکرد رجبو امیلیا

متغیر	گروه	مرحله	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد
دانش	آزمایش	پیش آزمون	۱۵	۱۹/۳۳	۰/۷۲
		پس آزمون	۱۵	۲۳/۲۰	۰/۵۶
	کنترل	پیش آزمون	۱۵	۱۹/۴۷	۰/۶۳
		پس آزمون	۱۵	۱۹/۳۳	۰/۶۱

متغیر	گروه	مرحله	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد
نگرش	آزمایش	پیش آزمون	۱۵	۲۰/۹۳	۰/۷۹
		پس آزمون	۱۵	۲۵/۰۶	۰/۷۰
	کنترل	پیش آزمون	۱۵	۲۱	۰/۷۵
		پس آزمون	۱۵	۲۰/۱۹	۰/۷۲
مهارت	آزمایش	پیش آزمون	۱۵	۱۹/۷۳	۰/۹۶
		پس آزمون	۱۵	۲۳/۴۰	۰/۷۳
	کنترل	پیش آزمون	۱۵	۱۹/۸۷	۱/۱۲
		پس آزمون	۱۵	۲۱/۷۶	۱/۸۸
کارآفرینی	آزمایش	پیش آزمون	۱۵	۶۰	۱/۳۶
		پس آزمون	۱۵	۷۱/۶۷	۱/۲۹
	کنترل	پیش آزمون	۱۵	۶۰/۳۳	۱/۵۴
		پس آزمون	۱۵	۶۰/۴۷	۱/۴۵

جدول ۳ نتایج نشان می‌دهد، میانگین و انحراف معیار کارآفرینی در گروه آزمایش در قبل از آموزش برابر $60 \pm 1/36$ بعد از آموزش $71/67 \pm 1/29$ می‌باشد که بیانگر تأثیر آموزش رویکرد رجیو امیلیا بر کارآفرینی دانش‌آموزان است.

۱.۴ نرمال بودن توزیع داده‌ها (آزمون کولموگروف - اسمیرنوف)

بسیاری از آزمون‌های آماری از جمله آزمون‌های پارامتریک بر مبنای نرمال بودن توزیع داده‌ها بنا نهاده شده‌اند و با این پیش فرض به کار می‌روند که توزیع داده‌ها در یک جامعه یا در سطح نمونه‌های انتخاب شده از جامعه مذکور از توزیع نرمال پیروی نماید. بنابراین لازم است تحلیل‌گر تا قبل از پرداختن به تحلیل‌های آماری بررسی متغیرها، نوع توزیع آن متغیرها را بداند. با آزمون کولموگروف - اسمیرنوف می‌توان به این مهم دست یافت. فرضیه صفر در آزمون کولموگروف - اسمیرنوف عبارت است از پیروی داده‌ها از توزیع نرمال و فرضیه مقابل آن عبارت است از عدم پیروی داده‌ها از توزیع نرمال است. بنابراین برای استفاده از آزمون‌های پارامتریک محاسبه نرمال بودن توزیع نمرات ضروری است. اگر این پیش فرض فراهم نباشد باید از آزمون‌های ناپارامتریک استفاده کرد. لذا در K-S یا همان کولموگروف اسمیرنوف اگر سطح معناداری بالاتر از یک صدم باشد می‌توان نتیجه گرفت که توزیع نمرات نرمال است.

اثربخشی رویکرد آموزشی رجبو امیلیا بر ... (ملیحه قاسمی و معصومه باقرپور) ۲۴۷

جدول ۴ نتایج آزمون نرمال بودن متغیرهای تحقیق

متغیر	گروه	مرحله	تعداد	آماره z	سطح معنی داری (Sig)
سیالی	کنترل	پیش آزمون	۱۵	۰/۰۷	۰/۰۷۱
		پس آزمون	۱۵	۰/۰۵۹	۰/۰۸
	آزمایش	پیش آزمون	۱۵	۰/۲۰	۰/۰۴
		پس آزمون	۱۵	۰/۳۲	۰/۷۶
ابتکار	کنترل	پیش آزمون	۱۵	۰/۱۲	۰/۹۳
		پس آزمون	۱۵	۰/۰۶۶	۰/۹۲۵
	آزمایش	پیش آزمون	۱۵	۰/۰۶	۰/۱۶
		پس آزمون	۱۵	۰/۱۲	۰/۹۳۶
انعطاف	کنترل	پیش آزمون	۱۵	۰/۳۰	۰/۹۵۴
		پس آزمون	۱۵	۰/۰۵۵	۰/۱۷
	آزمایش	پیش آزمون	۱۵	۱/۱۱۱	۰/۱۱
		پس آزمون	۱۵	۱/۳۰۲	۰/۰۵۳
بسط	کنترل	پیش آزمون	۱۵	۰/۲۱	۰/۹۴
		پس آزمون	۱۵	۰/۱۲	۰/۱۵
	آزمایش	پیش آزمون	۱۵	۰/۲۰	۰/۱۳
		پس آزمون	۱۵	۰/۲۰	۰/۱۴
تفکر خلاق	کنترل	پیش آزمون	۱۵	۰/۱۱	۰/۹۳۱
		پس آزمون	۱۵	۰/۱۴	۰/۹۳۲
	آزمایش	پیش آزمون	۱۵	۰/۰۷	۰/۱۶
		پس آزمون	۱۵	۰/۹۲۷	۰/۰۸۷
دانش	کنترل	پیش آزمون	۱۵	۱/۲۶	۰/۰۵۲
		پس آزمون	۱۵	۰/۶۵	۰/۷۰
	آزمایش	پیش آزمون	۱۵	۱/۳۶	۰/۰۵۳
		پس آزمون	۱۵	۱/۴۲	۰/۳۶
نگرش	کنترل	پیش آزمون	۱۵	۰/۲۸	۰/۹۸
		پس آزمون	۱۵	۰/۴۴	۰/۳۸
	آزمایش	پیش آزمون	۱۵	۰/۵۴۲	۰/۹۳۱
		پس آزمون	۱۵	۱/۰۰۵	۰/۲۶۵

متغیر	گروه	مرحله	تعداد	آماره z	سطح معنی‌داری (Sig)
مهارت	کنترل	پیش آزمون	۱۵	۰/۵۵	۰/۲۰
		پس آزمون	۱۵	۰/۰۸۵	۰/۰۹
	آزمایش	پیش آزمون	۱۵	۰/۰۸۲	۰/۰۵۲
		پس آزمون	۱۵	۰/۹۴۲	۰/۳۳۷
کارآفرینی	کنترل	پیش آزمون	۱۵	۰/۷۷۵	۰/۵۸۵
		پس آزمون	۱۵	۱/۳۵۱	۰/۰۵۲
	آزمایش	پیش آزمون	۱۵	۱/۱۰۲	۰/۱۷۶
		پس آزمون	۱۵	۱/۵۶	۰/۹۵

مطابق جدول ۴ همان گونه که ملاحظه می‌شود در این آزمون، سطوح احتمال (مقدار P) در کلیه متغیرهای تحقیق بزرگتر از سطح خطا ۰/۰۵ می‌باشد. با توجه به مقدار P، توزیع داده‌ها منطبق بر توزیع نرمال قلمداد می‌گردد. در نتیجه، در آزمون فرضیات تحقیق از آزمونهای پارامتریک (تحلیل کوواریانس) استفاده شده است.

۲.۴ مفروضه برابری واریانس

جدول ۴. نتایج آزمون لوین در مورد پیش فرض تساوی واریانس های گروه ها در متغیرها

شاخص آماری	آماره f	Df1	Df2	سطح معناداری
سیالی	۲/۸۴	۱	۲۸	۰/۱۰
ابتکار	۰/۰۴۹	۱	۲۸	۰/۸۲
انعطاف	۳/۴۷	۱	۲۸	۰/۰۷
بسط	۰/۱۴	۱	۲۸	۰/۷۱
تفکر خلاق	۲/۰۵	۱	۲۸	۰/۱۶
دانش	۲/۲۲	۱	۲۸	۰/۱۴
نگرش	۳/۲۰	۱	۲۸	۰/۰۸
مهارت	۲/۰۹	۱	۲۸	۰/۱۵
کارآفرینی	۲/۳۹	۱	۲۸	۰/۱۳

اثربخشی رویکرد آموزشی رجبو امیلیا بر ... (ملیحه قاسمی و معصومه باقرپور) ۲۴۹

با توجه به جدول نتایج جدول مقدار F محاسبه شده معنی دار نیست. چون میزان سطح معنی داری بدست آمده برای تمامی متغیرهای تحقیق بیشتر از ۰/۰۵ بدست آمده است، می توان چنین استنباط کرد که واریانس ها همگن است. بنابراین همگونی واریانس ها بر قرار است و اجرای کوواریانس امکانپذیر است.

جدول ۵. نتایج آزمون باکس برای بررسی مفروضه همگنی ماتریس پراکندگی (ماتریس واریانس - کوواریانس)

شاخص آماری	آماره باکس	آماره F	درجه آزادی ۱	درجه آزادی ۲	سطح معناداری
گروه ها	۱/۸۴	۱/۲۵	۳	۱۴۱۱۲	۰/۵۱

با توجه به مقدار $(p = ۰/۵۱, F = ۱/۲۵)$ ، آزمون همگنی ماتریس های پراکندگی معنادار نمی باشد.

جدول ۶. خلاصه اطلاعات تحلیل کواریانس متغیرهای پژوهش در گروه های آزمایش و کنترل برای آزمون اثر متقابل

	منبع تغییرات	مقدار آماره آزمون	مقدار F	درجه آزادی خطا	درجه آزادی فرض	سطح معنی داری
اثر گروه	اثر پیلای	۰/۹۸۵	۸۱۲/۱۰	۲	۲۵	۰/۰۰۰
	لامبدا-ویلکز	۰/۰۱۵	۸۱۲/۱۰	۲	۲۵	۰/۰۰۰
	اثر هوتلینگ	۶۴/۹۶	۸۱۲/۱۰	۲	۲۵	۰/۰۰۰
	بزرگترین ریشه روی	۶۴/۹۶	۸۱۲/۱۰	۲	۲۵	۰/۰۰۰

با توجه به داده های جدول ۶، و مقدار آزمون لامبدا-ویلکز $(p = ۰/۰۰۰, \lambda = ۰/۰۱۵)$ نتیجه می گیریم که فرضیه مشابه بودن میانگین های دو گروه بر اساس متغیرهای وابسته (تفکر خلاق و کارآفرینی) رد می شود و تحلیل کوواریانس چندمتغیری به طور کلی معنادار است.

جدول ۷. خلاصه تحلیل کواریانس چندمتغیری تفکر خلاق و کارآفرینی در گروه‌های آزمایش و کنترل

منبع		مجموع مجذورات	DF	میانگین مجذورات	F	sig	نجذور انا	توان آماری
کارآفرینی	پیش آزمون	۰/۲۷	۱	۰/۲۷	۰/۲۰	۰/۶۵	۰/۰۰۸	۰/۰۷
	گروه ها	۸۹۶/۶	۱	۸۹۶/۶۰	۶۸۸/۱۶	۰/۰۰۰	۰/۷۶	۱
	خطا	۳۳/۸۷	۲۶	۱/۳۰				
تفکر خلاق	پیش آزمون	۳/۴۸	۱	۳/۴۸	۲/۱۳	۰/۱۵	۰/۰۷	۰/۲۹
	گروه ها	۲۲۴۱/۵۷	۱	۲۲۴۱/۵۷	۱۳۷۳/۱۷	۰/۰۰۰	۰/۶۸	۱
	خطا	۴۲/۴۴	۲۶	۱/۶۳				

همان گونه که در جدول فوق نشان داده شده است، با کنترل پیش آزمون، میانگین‌های تفکر خلاق و کارآفرینی در دانش‌آموزان گروه آزمایش در مرحله پس‌آزمون، در سطح خطای ۰/۰۵ تفاوت معنی‌داری دارد. بنابراین نتایج حاکی از آن دارد که آموزش رویکرد رجیو امیلیا بر تفکر خلاق و کارآفرینی در دانش‌آموزان دوره ابتدایی تأثیر دارد. همچنین اندازه اثر برابر ۰/۷۶ حاکی از این است که ۷۶ درصد از بهبود نمرات گروه آزمایش در متغیر از کارآفرینی را می‌توان به تأثیر آموزش رویکرد رجیو امیلیا نسبت داد. اندازه اثر برابر ۰/۶۸ حاکی از این است که ۶۸ درصد از بهبود نمرات گروه آزمایش در متغیر تفکر خلاق را می‌توان به تأثیر آموزش رویکرد رجیو امیلیا نسبت داد.

جدول ۸. نتایج آزمون باکس برای بررسی مفروضه همگنی ماتریس پراکندگی (ماتریس واریانس - کوواریانس)

شاخص آماری	آماره باکس	آماره F	درجه آزادی ۱	درجه آزادی ۲	سطح معناداری
گروه ها	۱۸/۳۷	۱/۵۵	۱۰	۳۷۴۸۱۲	۰/۱۱

با توجه به مقدار $(p = ۰/۱۱)$ ، $F(۱۰, ۳۷۴۸۱۲) = ۱/۵۵$ ، آزمون همگنی ماتریس‌های پراکندگی معنادار نمی‌باشد.

اثربخشی رویکرد آموزشی رجبو امیلیا بر ... (ملیحه قاسمی و معصومه باقرپور) ۲۵۱

جدول ۹. خلاصه اطلاعات تحلیل کواریانس مولفه های تفکر خلاق در گروه های آزمایش و کنترل برای آزمون اثر متقابل

منبع تغییرات	مقدار آماره آزمون	مقدار F	درجه آزادی خطا	درجه آزادی فرض	sig
اثر پیلای	۰/۹۸	۳۸۳/۹۶	۴	۲۱	۰/۰۰۰
لامبدا-ویلکز	۰/۰۱۳	۳۸۳/۹۶	۴	۲۱	۰/۰۰۰
اثر هوتلینگ	۷۳/۱۳	۳۸۳/۹۶	۴	۲۱	۰/۰۰۰
بزرگترین ریشه روی	۷۳/۱۳	۳۸۳/۹۶	۴	۲۱	۰/۰۰۰

با توجه به داده های جدول ۹، و مقدار آزمون لامبدا-ویلکز ($p = ۰/۰۰۰$)، $(۰/۰۱۳ = ۴ و ۲۱)$ نتیجه می گیریم که فرضیه مشابه بودن میانگین های دو گروه بر اساس متغیرهای وابسته تفکر خلاق (سیالی، ابتکار، انعطاف، بسط) رد می شود. و تحلیل کواریانس چندمتغیری به طور کلی معنادار است.

جدول ۱۰. تحلیل کواریانس چندمتغیری مولفه های تفکر خلاق در گروه های آزمایش و کنترل

منبع		مجموع مجذورات	DF	میانگین مجذورات	F	SIG	مجذور اتا	توان آماری
سیالی	پیش آزمون	۰/۰۲۵	۱	۰/۰۲۵	۰/۰۴۹	۰/۸۲	۰/۰۰۰۲	۰/۰۵۵
	گروه ها	۸۴/۴۵	۱	۸۴/۴۵	۱۶۱/۸۰	۰/۰۰۰	۰/۸۷	۱
	خطا	۱۲/۵۲	۲۴	۰/۵۲				
ابتکار	پیش آزمون	۱/۵۰	۱	۱/۵۰	۱/۳۳	۰/۲۶	۰/۰۵	۰/۱۹
	گروه ها	۱۱۲/۷۶	۱	۱۱۲/۷۶	۹۹/۹۲	۰/۰۰۰	۰/۸۰	۱
	خطا	۲۷/۰۸	۲۴	۱/۱۲				
انعطاف	پیش آزمون	۱/۳۱	۱	۱/۳۱	۱/۵۱	۰/۲۳	۰/۰۵۹	۰/۲۱
	گروه ها	۱۳۴/۳۷	۱	۱۳۴/۳۷	۱۵۴/۶۶	۰/۰۰۰	۰/۸۶	۱
	خطا	۲۰/۸۵	۲۴	۰/۸۶				
بسط	پیش آزمون	۰/۸۷	۱	۰/۸۷	۰/۵۰	۰/۴۸	۰/۰۲	۰/۱۰
	گروه ها	۱۹۵/۸۸	۱	۱۹۵/۸۸	۱۱۲/۳۲	۰/۰۰۰	۰/۸۲	۱
	خطا	۴۱/۸۵	۲۴	۱/۷۴				

همان گونه که در جدول فوق نشان داده شده است، با کنترل پیش آزمون، میانگین‌های مولفه‌های تفکر خلاق گروه آزمایش در مرحله پس‌آزمون، در سطح خطای ۰/۰۵ تفاوت معنی‌داری دارد. بنابراین فرضیه اول پژوهش تأیید می‌شود. به بیانی دیگر رویکرد رجیو امیلیا بر مولفه‌های تفکر خلاق (سیالی، ابتکار، انعطاف، بسط) دانش‌آموزان تأثیر دارد. اندازه اثر برابر ۰/۸۷ حاکی از این است که ۸۷ درصد از بهبود نمرات گروه آزمایش در متغیر سیالی را می‌توان به تأثیر آموزش رویکرد رجیو امیلیا نسبت داد. یعنی ۸۷ درصد تفاوت در نمرات پس‌آزمون متغیر سیالی گروه آزمایش و کنترل مربوط به آموزش رویکرد رجیو امیلیا می‌باشد. اندازه اثر برابر ۰/۸۰ حاکی از این است که ۸۰ درصد از بهبود نمرات گروه آزمایش در متغیر ابتکار را می‌توان به تأثیر آموزش رویکرد رجیو امیلیا نسبت داد. اندازه اثر برابر ۰/۸۶ حاکی از این است که ۸۶ درصد از بهبود نمرات گروه آزمایش در متغیر انعطاف را می‌توان به تأثیر آموزش رویکرد رجیو امیلیا نسبت داد. اندازه اثر برابر ۰/۸۲ حاکی از این است که ۸۲ درصد از بهبود نمرات گروه آزمایش در متغیر بسط را می‌توان به تأثیر آموزش رویکرد رجیو امیلیا نسبت داد.

جدول ۱۱. تحلیل کواریانس چند متغیری مولفه‌های کارآفرینی در گروه‌های آزمایش و کنترل

منبع		مجموع مجذورات	DF	میانگین مجذورات	F	SIG	مجذور اتا	توان آماری
دانش	پیش آزمون	۰/۰۶	۱	۰/۰۶	۰/۲۶	۰/۶۱	۰/۰۱	۰/۰۷
	گروه‌ها	۱۱۴/۵۱	۱	۱۱۴/۵۱	۴۵۷/۰۷	۰/۰۰۰	۰/۷۴	۱
	خطا	۶/۲۶	۲۵	۰/۲۵				
نگرش	پیش آزمون	۰/۲۰	۱	۰/۲۰	۰/۴۴	۰/۵۱	۰/۰۱	۰/۰۹
	گروه‌ها	۱۲۲/۵۳	۱	۱۲۲/۵۳	۲۶/۸۲	۰/۰۰۰	۰/۷۱	۱
	خطا	۱/۷۷	۲۵	۰/۴۷				
مهارت	پیش آزمون	۰/۶۱	۱	۰/۶۱	۱/۰۵	۰/۳۱	۰/۰۴	۰/۱۶
	گروه‌ها	۸۳/۵۹	۱	۸۳/۵۹	۱۴۴/۵۳	۰/۰۰۰	۰/۸۵	۱
	خطا	۱۴/۴۵	۲۵	۰/۵۷				

همان گونه که در جدول فوق نشان داده شده است، با کنترل پیش‌آزمون، میانگین‌های مولفه‌های کارآفرینی (دانش، نگرش، مهارت) گروه آزمایش در مرحله پس‌آزمون، در سطح خطای ۰/۰۵ تفاوت معنی‌داری دارد. بنابراین می‌توان گفت رویکرد رجیو امیلیا بر مولفه‌های کارآفرینی (دانش، نگرش، مهارت) دانش‌آموزان تأثیر دارد. اندازه اثر برابر ۰/۷۴ حاکی از این

است که ۷۴ درصد از بهبود نمرات گروه آزمایش در متغیر دانش را می‌توان به تأثیر آموزش رویکرد رجویو امیلیا نسبت داد. اندازه اثر برابر ۰/۷۱ حاکی از این است که ۷۱ درصد از بهبود نمرات گروه آزمایش در متغیر نگرش را می‌توان به تأثیر آموزش رویکرد رجویو امیلیا نسبت داد. اندازه اثر برابر ۰/۸۵ حاکی از این است که ۸۵ درصد از بهبود نمرات گروه آزمایش در متغیر مهارت را می‌توان به تأثیر آموزش رویکرد رجویو امیلیا نسبت داد.

۵. نتیجه‌گیری

پژوهش با هدف، تأثیر آموزش با رویکرد رجویو امیلیا بر تفکر خلاق و کارآفرینی دانش‌آموزان اول دبستان شهر گرگان بود. یافته‌های حاصل از این فرض تحقیق نشان داد، با کنترل پیش‌آزمون، میانگین‌های تفکر خلاق و کارآفرینی در دانش‌آموزان گروه آزمایش در مرحله پس‌آزمون، در سطح خطای ۰/۰۵ تفاوت معنی‌داری دارد. بنابراین نتایج حاکی از آن است که آموزش رویکرد رجویو امیلیا بر تفکر خلاق و کارآفرینی بطور کلی و به تفکیک بر مولفه‌ها در دانش‌آموزان دوره ابتدایی تأثیر دارد. نتایج حاصل از این فرضیه با نتایج سلطانی و همکاران (۱۴۰۰)؛ احمدزاده راونگی و همکاران (۱۴۰۰)؛ و امیرنژاد (۱۴۰۰) همسو می‌باشد. در این ارتباط سلطانی و همکاران (۱۴۰۰) نشان داد که روش آموزشی رجویو امیلیا بر خلاقیت و مهارت‌های اجتماعی نوآموزان مؤثرند. امیرنژاد (۱۴۰۰) نیز نشان داد که برای آموزش کارآفرینی به کودکان در دوره پیش دبستانی بهتر است از روش‌های خلاق و پویا و کودک محور همانند رویکرد رجویو امیلیا که برگرفته از واقعیت‌های خود کودک است استفاده شود.

در بخشی دیگر از نتایج و در بررسی مولفه‌های رویکرد رجویو امیلیا بر مولفه‌های تفکر خلاق از جمله؛ سیالی، ابتکار، انعطاف و بسط نتایج نشان داد که رویکرد رجویو امیلیا بر مولفه‌های تفکر خلاق در دانش‌آموزان تأثیر دارد. نتایج حاصل از این فرضیه با نتایج صباغی و روزبهرانی (۱۴۰۱) و باقرشاهی (۱۴۰۰) همسو می‌باشد. در این ارتباط باقرشاهی (۱۴۰۰) در پژوهشی نشان داد که الگوی برنامه درسی رویدنی درسی با رویکرد رجویو امیلیا الگویی خلاق و بدیع برای دوره پیش دبستان است که منجر به رشد خلاقیت در کودکان می‌شود و از طرفی با انعطاف‌پذیری که در ماهیت خود دارد زمینه جذب کودکان را فراهم می‌کند.

در تبیین این یافته پژوهش باید گفت که شیوه آموزشی رجویو امیلیا، استفاده از راه حل‌های منحصر به فرد و نو و تولید جزئیات را در حد زیادی در بین دانش‌آموزان افزایش می‌دهد. از سوی دیگر، سیالی مولفه‌ای است که باعث افزایش قدرت ذهن و سرعت عمل برای تولید ایده

در موقعیت‌های خاص می‌شود که شیوه آموزشی رژیو امیلیا، امکان این قابلیت را افزایش می‌دهد. همچنین مولفه ابتکار در بین مولفه های دیگر خلاقیت از جایگاه ممتازی برخوردار است. بنابراین ذهنی که می‌تواند به گونه ای ابتکاری بیندیشد خواهد توانست برای پیچیده‌ترین موقعیت‌های مختلف زندگی، شغلی و تحصیلی راه‌حل‌های ناب و موثری ارائه نماید و در نهایت انعطاف‌پذیری به کودکان کمک می‌کند تا به مشکلات، از زاویه‌های دیگر بنگرند و به راه‌هایی بیندیشند تا ایده‌های غیرمعمول را با چیزهای جدید و متفاوت ترکیب نمایند و از بسط و گسترش ایده‌های موجود بهره ببرند.

در بخشی دیگر از نتایج و در بررسی مولفه‌های کارآفرینی از جمله دانش، نگرش و مهارت نتایج نشان داد که رویکرد رژیو امیلیا بر مولفه‌های کارآفرینی در دانش‌آموزان تأثیر دارد. نتایج حاصل از این فرضیه با نتایج صباغی و روزبهانی (۱۴۰۱) و احمدی دستجردی و همکاران (۱۳۹۸) همسو می‌باشد. در این ارتباط صباغی و روزبهانی (۱۴۰۱) در پژوهشی نشان دادند که رویکرد آموزشی رژیو امیلیا، رویکردی کودک محور است که برنامه درسی آن دارای مواد مشخص و از پیش تعیین شده ای نیست و رویکرد پروژه‌ای از ویژگی‌های اساسی این برنامه درسی است این رویکرد آموزشی از روش اکتشافی استفاده می‌کند و بر ارتباط، تعامل، اکتشاف و حل مسئله تأکید دارد. همچنین احمدی دستجردی و همکاران (۱۳۹۸) نشان دادند رویکرد آموزشی رژیو امیلیا، با برنامه‌ریزی دقیق برنامه درسی، فراهم سازی امکانات آموزشی، قابلیت آموزش کارآفرینانه را دارد.

در تبیین این یافته پژوهش باید گفت کودکانی که در راستای این چنین رویکردهایی، یاد می‌گیرند چون اوقات فراغت خود را با کارهای هنری و ساخت کاردستی پر می‌نمایند دارای تفکر کارآفرین و تولیدکننده ایده‌های نو خواند بود زیرا این کودکان در معرض فعالیت‌های موثری در طول برنامه درسی با رویکرد آموزشی رژیو امیلیا هستند. آموزش رویکرد رژیو امیلیا بر دانش کودکان که زمینه‌ساز آشنایی با مشاغل مختلف، شناخت قوانین و مقررات، آداب و رسوم و... که با بحث و گفتگو و گردش علمی، قصه‌گویی و نمایش و بازی همراه است و بر نگرش دانش‌آموزان و ایجاد نگرش خلاق، نگرش دانستن و توانستن و انجام دادن که با بازی و قصه‌گویی و نمایش، مشاهده و الگو برداری همراه است و کسب مهارت‌های ارتباط با همسالان، مهارت همکاری کردن و پذیرش مسئولیت که با استفاده از روش بازی و مشاهده، یادگیری کودکان از یک دیگر و روش‌های عملی مبتنی بر کسب تجربه از موقعیت‌های واقعی زندگی همراه است بسیار تأثیرگذار بوده است (دستجردی، عابدی جبلی، پیرزاد، ۱۴۰۰). با

توجه به نتایج حاصل از این پژوهش لازم به ذکر است که در دوره ابتدایی می توان از رویکردهای رجویو امیلیا استفاده نمود چرا که در این رویکرد به برنامه درسی توجه شده و برنامه درسی از پیش تعیین نشده و می توان در زمینه آموزش کارآفرینی و خلاقیت به اهداف اولیه در دوره ابتدایی دست یافت.

کتابنامه

- احمدزاده راونگی، آسیه؛ محمودزاده، صغری؛ جعفری، افسانه (۱۴۰۰). بررسی تأثیر خلاقیت و هیجان خواهی بر کارآفرینی دانش آموزان، *پژوهشنامه / اورمزد*، ۵۷.
- احمدی دستجردی، مهناز؛ عابدی جبلی، مریم؛ پیرزاد، حسن (۱۳۹۸). بررسی جایگاه کارآفرینی در چهار رویکرد آموزش پیش دبستانی و دبستان، مونته سوری، های اسکوپ، رجویو امیلیا، انتاریو. دومین کنفرانس ملی مدارس کارآفرین.
- امیرنژاد، زهرا. (۱۴۰۰). آشنایی با جایگاه کارآفرینی با تأکید بر رویکرد رجویو امیلیا در دوره پیش دبستانی. *دومین کنفرانس ملی مدارس*.
- بابلی بهمنی، عزیزالله و همکاران. (۱۳۹۷). مطالعه تطبیقی برنامه درسی پیش از دبستان کشور های منتخب به منظور ارائه راه کار های ارتقای و بهبود برنامه درسی پیش از دبستان جمهوری اسلامی ایران. *اولین کنفرانس ملی یافته های نوین در حوزه یاد دمی و یاد گیری*.
- باقرشاهی، ثریا. (۱۴۰۰). ارائه الگوی برنامه درسی روئیدنی پیش دبستانی با رویکرد رجویو امیلیا. *فصل نامه رویکردی نو در علوم تربیتی*، ۳(۴)، ۱۱۵-۱۰۱.
- بهرامزاده، محمدمهدی، باورصاد، بلقیس، و جعفرپور، محمود. (۱۳۸۹). ارزیابی نقش جو سازمانی در روحیه کارآفرینی دانش آموزان مقطع متوسطه شهر اهواز. *علوم تربیتی (مجله علوم تربیتی و روانشناسی)*، ۶، ۱ (پیاپی ۸۹)، ۱۵۱-۱۸۰.
- خسروی، ناهید. (۱۴۰۰). *تفکر خلاق*. تهران: انتشارات نور گیتی.
- دشتی، ادریس؛ صالحی، کیوان واله کرمی، آزاده. (۱۳۹۵). کیفیت زندگی در مدرسه و نقش آن در پیش بینی هوش هیجانی دانش آموزان، *فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی*، ۲(۱۰)، ۶۵-۵۱.
- رسولی، معصومه؛ شادمهری، نیلوفر و انگوتی، زینب. (۱۴۰۲). مطالعه اثربخشی بازی رایانه ای لگو بر تفکر خلاق نو آموزان دختر و پسر پیش دبستان. *فصلنامه تفکر و کودک*، ۱۴، ۱(۲۷)؛ ۱۳۱-۱۴۸.
- ستاری، علی. (۱۴۰۰). *آموزش تفکر به کودکان و نوجوانان*. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه ها (سمت).
- سلطانی آذغان، محمد؛ اوبالاسی، آناهیتا. (۱۴۰۰). تأثیر آموزش به روش رجویو امیلیا بر خلاقیت کودکان پیش دبستانی تبریز. *دومین کنفرانس بین المللی علوم رفتاری و مطالعات اجتماعی*.

- صباغی، فاطمه و سلیمانی‌روزبهرانی، یاسر. (۱۴۰۱). تاملی بر مطالعات مرتبط با رویکرد آموزشی رجیو امیلیا. پنجمین همایش ملی فناوری های نوین روانشناسی و مشاوره ایران در تعلیم و تربیت.
- عابدی، جمال. (۱۳۷۲). خلاقیت و شیوه های نو در اندازه گیری آن. مجله پژوهش های روان شناختی، ۳، ۵۴-۴۶.
- عزیزپور، لیلا. (۱۳۹۹). یادگیری معنی دار و آزادی یادگیری در دانش آموزان تیزهوش و عادی. اردبیل: انتشارات چشمه نور.
- قاسم تبار، سیدامیر. (۱۴۰۱). رجیو امیلیا رویکردی پست مدرن به تعلیم و تربیت اوان کودکی. فصل نامه پژوهش های فلسفی. ۳۹ (۳۹)، ۱۶، ۵۸-۴۰.
- مامی، شهرام؛ امیریان، کامران (۱۳۹۵). تأثیر نمایش خلاق بر سازگاری اجتماعی، قضاوت اخلاقی و خلاقیت دانش آموزان. آموزش و ارزشیابی. ۳۶ (۳۶)، ۹۲-۷۵.
- موسی زاده، زهره. (۱۳۹۷). رویکردهای آموزشی نوین در رشد و آموزش کودکان در دوره پیش از دبستان. اولین کنگره بین المللی و پنجمین کنگره ملی آموزش و سلامت کودکان پیش از دبستان
- نیر، نرجس؛ افهمی، رضا. (۱۳۹۳). نقش جنبه های کیفی عناصر محیطی بر پرورش تفکر خلاق کودکان از دیدگاه مربیان مهد کودک. علمی نوآوری های آموزشی. (۵۰)، ۱۳، ۹۹-۸۳.

- Coşkun, H. & Durakoğlu, A. (2015). A Project-Based Approach in Child Education: Reggio Emilia. *International Journal of Humanities and Education*, 1(2): 141-153.
- Gencera, A. A., & Gonen, M. (2015). Examination of The Effects of Reggio Emilia Based Projects on Preschool Children's Creative Thinking Skills. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 186: 456 – 460.
- Alene .Heidi, H. (2021). Parental Choice and Perceived Benefits of Reggio Emilia Inspired Programs. *Early Child Development and Care*, 191(1):123- 135.
- Santin, F. S., & Torruella, M. F. (2017). Reggio Emilia: An Essential Tool to Develop Critical Thinking in Early Childhood. *Journal of New Approaches in Educational Research*, 6(1):50-56.
- Todd, C. L., Ravi, K., & McCray, K. (2019). Cultivating critical thinking skills in online course environments: Instructional techniques and strategies, *International Journal of Online Pedagogy and Course Design*, 9(1), 19-37.
- Torrance, E. p. (1996). Normstechnical manual Torrance test of creative thinking. Minisota un press
- Zhang, L. F. (2013). Conceptions of creativity among Hong Kong university students. *Educational Psychology*, 33(5), 521-539.